

Den inbitna

Fritänkaren

Nr. 104 Mars 2002

Tionde årgångens tredje nummer.

Innehåll :

Noam Chomsky och annan Amerikakritik	2
Fallet Hemingway	4
Klagomål på den moderna musiken, av Gerry från Ottawa	5
Romain Rollands musikkritik	6
Filmbiten (bl.a. "Samsara" och "The Warrior")	7
Ahasverus, del 18: Spinoza	8
Kalender, mars 2002	11
Europa: Hälsoresan, del 5	11
Festresan, del 10: Den långa vägen till Sicilien	13
Indien : Den definitiva Ladakhresan, del 6: Mangyu	15
Kloster och kluster i Ladakh, del 14: De sista festerna	17
Hårda bandage i Himalaya, del 13 : Darjeeling	18
Kommentar till fallet Fadime	20

Fritänkaren är en alternativ oberoende kulturtidskrift för mest litteratur, musik och film men ägnar sig även gärna åt religion, politik och resor i avsikten att pejla de stora djupens underströmmar i världen och hålla koll på dem som ett slags spirituellt världsbarometer. Den beräknas utkomma med minst 10 nummer årligen på svenska samt några på engelska, (som återger den svenska upplagans viktigaste artiklar i översättning.)

Den är inte avhängig någon religiös eller politisk förening eller organisation.

Den har inga andra inkomster än sina prenumeranter.

Redaktion : C. Lanciai, Ankargatan 2 A, 414 61 Göteborg, tel. 031-247887.

Postgiro : 621 39 94 - 4 ("Fritänkaren", C. Lanciai)

Årsprenumeration: 200 kr (även i Danmark och Norge; i Finland: 150 mk)

Tvåårsprenumeration : 300 kr

Redaktionsslut för detta nummer : 20.2.2002

Copyright © C. Lanciai med medarbetare

Letnany 116 (nr 103 var nr 114. Vi ber om ursäkt för tryckfelet.)

Det nästsenaste numret av *Fritänkaren* finns numera alltid tillgängligt på nätet i HTML-format jämte andra skrifter på följande adress:

<http://hem.fyristorg.com/aurelio/>

Noam Chomsky och annan Amerikakritik.

"Kära Pam,

Jag svarade på din insändare angående detta ärende på HLAS, men tydligen ingrep någon och tog bort det, ty det kom aldrig upp. Kanske jag var för stötande. Jag ska försöka omformulera mig med några diplomatiska nyanseringar.

Här i England har vi något som kallas 'majestätsbrott', som innebär att man inte får tala illa om kungahuset. Det är tradition, eftersom den kungliga familjen är något tusen år gammal och tronen går i arv. De förtjänar någon respekt. Men presidentjobbet i Amerika är inte ärfdigt - eller har åtminstone inte varit det hittills. I USA finns det också något som kallas demokrati, pressfrihet och samvetsfrihet - eller det borde finnas, och det brukade finnas. Presidentvalstraumat 2000 får aldrig glömmas, och låt oss ständigt påminna oss om vad som hände. En av kandidaterna hade som bror en guvernör i Florida, som lyckades hindra runt 30,000 färgade från att rösta. Därigenom avgjordes presidentvalet inte omedelbart och fel kandidat blev president, huvudsakligen emedan hans rike far ville ha det så och betalade för det. Han var pinsamt medveten om detta men fick en fantastisk uppbackning av sin position den 11 september - Noam Chomsky har skrivit en läsvärd bok om det, vilket för resten alla hans böcker är. Naturligtvis var attacken den värsta terroristattacken någonsin, ingenting kan försvara den, och alla som deltog i den (inklusive alla hjärnor bakom den) är lika kriminella som de nazistiska förintelseingenjörerna. Det inbegriper alla regeringar som skyddar sådana krigsbrottslingar. Men attacken mot Twin Towers är ändå bara en småsak om man jämför den mot vad amerikanerna gjorde med Hiroshima och Nagasaki, då de mördade hundratusentals civila med att bara släppa en bomb, och utan att ångra det eller bry sig om dess konsekvenser, släppa en till. Denna mentalitet att skjuta först och ignorera alla frågor upprepades senare i Vietnamkriget, i uppbackningen av militärkuppen i Chile 1973, i tillåtelsen till Indonesien att ockupera Öst-Timor 1975, och så vidare, till och med nyligen i Sudan, när ett sjukhus som tillverkade oundgängliga mediciner bombades på grund av en misstanke, bara för att ge några exempel på denna diskutabla mentalitet, som närmast ger intryck av ett slags fascistoid paranoia. För några dagar sedan predikade presidenten nya krig mot Nordkorea, Irak och Iran medan samtidigt Enronkrisen gav ifrån sig stanker från hans bakgård. Den stanken sprider sig. Var det en tillfällighet att presidenten släppte ut en chauvinistisk rökridå samtidigt? Han predikar aggression mot skurkstater medan samtidigt civila amerikaner utomlands ber andra folk om ursäkt för att deras president har omvandlat USA till världens ledande skurkstat.

Du får gärna citera mig var som helst.

Laila Roth."

Svar från Stephanie Caruana:

"Så vitt jag vet kan brev till HLAS inte uppsnappas eller stoppas. Jag känner inte till något sätt att göra det på. Jag kanske har fel, men det vore i så fall ovanligt nedrigt. Kanske det inträffade ett tekniskt fel när du avsende det. Sådant händer ibland.

Jag har inte sett denna bok av Noam Chomsky ännu, men jag håller med om att han alltid är läsvärd och hörvärd. Han är något av en särpling i vår kultur: en betydande lärd man som talar ut uppriktigt om amerikansk politik och dess problem utan att bry sig om det kan ha negativa konsekvenser för hans personliga del. Jag önskar att han kunde ställa upp som presidentkandidat, (det vore en lycka för oss alla!) men det skulle naturligtvis innebära livsfara för hans del. Det vore troligt att han skulle vinna, och eftersom våra valresultat ibland har avgjorts genom dödliga attentat medan de skyldiga därtill aldrig anklagats, dömts eller avrättats för landsförräderi, så tror jag inte att han kommer att ställa upp. Detta ger oss bara taskiga valmöjligheter mellan (godkänd) Demokrat och (godkänd) Republikan, ungefär som mellan Bänk A och Bänk B i en fjärde klassens kinesrestaurang.

Jag har förstått att medan nationen hämtade sig från chocken efter den 11 september passade direktörerna och aktiemajoritetens innehavarna i Enron på att sälja ut firman och raka åt sig miljoner.

Min tidning 'The Gemstone File' (<http://gemstone-file.com>) ger en hel del av den historiska bakgrunden till USA:s nuvarande ställning som världsomfattande imperialistisk angripare och erövrare. Även om den köpta pressen, alltså ledande massmedia, fortfarande försöker framhålla en fasad av att det amerikanska folket ställer mangrant upp bakom Bush och hans krigsparti, så försöker många amerikaner utforska vad som egentligen låg bakom attacken mot Twin Towers och det efterföljande 'terroristiska mjältbrandshotet'. Det finns massor av webbsidor som publicerar resultat därav och även mindre publikationer. Erfarenheten av Kennedymorden med CIA inblandat utom andra organisationer bakom kulisserna, av Vietnam, Chile och andra situationer som du nämnde, eller utelämnade, såsom Oklahoma City-skrällen, Waco-krisen, massmorden på skolbarn (tydligt genomförda genom skolungdomar använda som hjärntvättade försökskaniner) har gjort många av oss som ännu inte är döda sjuka av misstänksamhet, men vi har inte gett upp.

Faktum är, att en del av oss tror att det ännu finns hopp.

Stephanie Caruana, redaktör för "The Gemstone File".

En insändare:

"Jag har läst Noam Chomskys bok med titeln "11/9" och blivit upprörd över de orättvisor och brott som avslöjas i boken. Terrorattacken i New York är utan tvivel det brott i världshistorien som hittills kostat flest människoliv vid ett och samma tillfälle." (? Hiroshima och Nagasaki?) "Tyvärr finns det andra händelser som haft mera långsiktiga effekter.

I augusti 1998 bombade USA läkemedelsfabriken al-Shifa i södra Sudan. Trots att Sudan begärde att FN skulle undersöka motiven för bombningarna vägrade Washington att samverka.

Sanktioner mot Sudan satte stopp för importen av läkemedel. Den tyske ambassadören i Sudan skriver att det är svårt att beräkna hur många i detta fattiga afrikanska land som har dött till följd av att al-Shifa-fabriken lades i ruiner, men åtskilliga tiotusen är en rimlig gissning.

Al-Shifa tillverkade mediciner till överkomliga priser mot malaria, tuberkulos och andra sjukdomar.

De tillverkade också de enda djurmedicinerna i detta stora land och speciellt ett preparat som dödade parasiter som sprids från boskapen till herdarna och orsakar den höga barnadödligheten.

Både i Irak och Sudan dör tusentals barn nu av sanktionerna, särskilt i Sudan där malaria och tuberkulos är ständigt förekommande och där periodiska utbrott av hjärnhinneinflammation och kolera inte är ovanliga.

Till sist vill jag bara nämna att USA 1986 fördömdes av Internationella Domstolen i Haag för internationell terrorism. Denna statsterrorism gällde Reagans och USA:s krig mot det lilla landet Nicaragua.

I samband med detta lade USA sitt veto mot en resolution i säkerhetsrådet där alla medlemsländerna uppmanades efterleva internationell lag. USA struntade i domstolens beslut och angrep Nicaragua ännu våldsammare med tiotusentals människors död som följd.

Allmänheten måste få en insikt i vad som egentligen händer i världen. De flesta av våra medier ger en alltför begränsad bild.

Jag anser att USA styr i världen med maktens arrogans och terror.

- Per Ivarson

Kommentar. Beträffande USA:s föresats att göra någonting åt situationen i Irak tror vi knappast att någon kommer att sakna Saddam Hussein om han äntligen avlägsnas. Hans terrorism överträffar ju faktiskt USA:s.

Fallet Hemingway.

Den 2 juli 1961 avled nobelpristagaren och världsförfattaren Ernest Hemingway av ett bösskott. Hans fru Mary lät det komma ut vid en presskonferens att han hade gjort rent ett skjutvapen som då hade råkat gå av. I själva verket hade Hemingway själv stoppat gevärspipen in i munnen och tryckt av, vilket hans fru mycket väl visste.

Vadan detta snöpliga slut på en av 1900-talets mest framgångsrika författarkarriärer? Förhistorien är lång och dyster emedan den är politisk. Hemingway hade en förmåga att trampa makthavare på tårna, och detta gällde i synnerhet amerikanska makthavare. Han var aldrig kommunist själv men tog alltid parti mot kommunismens fiender. När han kämpade i det spanska inbördeskriget till exempel så slogs han tillsammans med kommunister mot fascisterna, som segrade. Hans längsta roman "Klockan klämtar för dig" om detta krig är full av kommunist sympatier.

Han arbetade tidvis inom den amerikanska underrättelsetjänsten men kom i onåd när han avslöjade att chefen för FBI, en viss Hoover, hade nazistsympatier. Hans uppgift inom underrättelsetjänsten (då ännu bara FBI) var att från sin bostad på Kuba arbeta för att de spanska fascisterna avlägsnades från ön. Han gjorde arbetet litet för bra och jämnade vägen för den revolution som sedermera segrade genom Fidel Castro. När han friställts från FBI fortsatte han för egen maskin, och till följd av hans fräcka kritik mot FBI:s ledning (nazistsympatisören Hoover) ställdes han till och med under uppsikt. FBI:s övervakning av Hemingway pågick i över tjugo år från före kriget till hans död. Han var ju en obekvämlig person runt vilken en av de verkligt farliga punkterna för Amerikas säkerhet var centrerad.

Med åren började Hemingway klaga på att FBI trakasserade honom. Dessutom var de amerikanska skattemyndigheterna efter honom medan Hemingway tyckte att de borde låta honom få vara i fred på Kuba, i synnerhet efter att han hade fått nobelpriset och skrivit sin yppersta bok "Den gamle och havet".

De amerikanska myndigheterna svarade med att hävda att Hemingway var paranoid. Någon övervakning av honom förekom inte officiellt, och hela affären med Hoover tystades ner. Hemingway fick inte ens utge sin bok om sina erfarenheter som underrättelseagent och av FBI och dess hemliga aktiviteter. Medan allt förnekades fortsatte Hemingway att klaga på att man obehörigen bevakade, ansatte och förföljde honom.

Till slut lyckades några av hans vänner övertyga honom om att han behövde vård. De fick honom att tro att han faktiskt var paranoid varför de hjälpte honom att söka psykiatrisk hjälp. Det var vännerna Hotchner och doktor James Cartell. Den 26 juni 1961 kom han ut från sjukhuset efter en serie elchocker. Han yttrade bland annat själv efter sin behandlingskur: "Vad är vitsen med att förstöra mitt huvud, utplåna mitt minne och göra mig oförmögen att arbeta? Det var en fantastisk kur, men den tog livet av patienten." Tre dagar efter sin sista sjukhusvistelse hade författaren skjutit sig av grämlöse över att han inte längre kunde arbeta. FBI hade fått sin önskan uppfylld: kapitlen om Hemingways erfarenheter av FBI blev aldrig skrivna.

Oss veterligen har denna makabra historia om det mer än 20 år långa planerade andliga mordet på Hemingway aldrig utretts ordentligt.

Hans vän Hotchner, som fick in honom på den psykiatriska Mayokliniken i Rochester i Minnesota, blev sedermera berömd för sin biografi "Papa Hemingway". I den skyller han Hemingways sjukdomstillstånd på obotliga njurskador som han ådrog sig genom en flygkrasch i Afrika 1954, varefter hans blod aldrig mer skulle ha kunnat bli rent från toxiner,

som följaktligen kroniskt skulle ha börjat grumla hjärnan. Denna diagnos skulle stämma med det faktum att Hemingways nyproduktion upphör vid den tiden medan hans lynnesutbrott i stället börjar bli kritiska.

Om kvaliteten på Hemingways egna litterära produktion är man mera oenig idag än vad man var medan han levde. Detta beror väl på att hans produktion är mycket ojämn. Om hans litterära trumfäss, som "Den gamle och havet", "Att ha och inte ha", "Snön på Kilimanjaro" och några andra kortare och längre historier råder det väl ingen större tvekan om i den odödliga uppskattningen av, medan man kan fråga sig om hans längre romaner, som "Farväl till vapnen", "Klockan klämtar för dig" och "Över floden in bland träden" egentligen tål en kritisk läsning idag. Hemingway erkände själv att han bara var en novellist och att hans romaner bara var uppsvällda noveller. Naturligtvis är hans krigsskildringar intressanta som tidsdokument, men de tillhör definitivt den tid som fött dem och har ingen som helst betydelse för en tid som vuxit ifrån 1900-talets förra hälfts lössläppta barbari.

Hemingways styrka är som stilist och novellist. Ju kortare noveller han skriver, desto starkare lyckas han ofta göra dem. Hans bistra språkhantering är unik i amerikansk litteratur för sin kärva verklighetsförankrings koncentrerade kraft, och hans noveller, av vilka "Den gamle och havet" och "Snön på Kilimanjaro" är de två yppersta, har kanske aldrig överträffats i amerikansk litteratur. I jämförelse med Hemingways stenhårda men exakta realism framstår Melville som en blödig romantiker och Jack London som idel överdrifter. Hemingways bästa alster kan utan vidare jämföras med hans samtida europeiska kollegers bästa inom samma genre från samma tid, i första hand Erich Maria Remarques och Hans Helmut Kirsts. Man kommer inte ifrån att Hemingway är en klippa som i alla fall delvis håller i motsats till mycket annat som 1900-talets syndafloder sköljt bort och dränkt utan att lämna något hållbart kvar efter sig.

Den eviga refuseringsföljetongen.

Under ett besök i Stockholm besökte vi några förlag, som sedan årtal suttit på insända manuskript utan att höra av sig. Det första av dem var beläget inne i ett kontorskomplex vid Sergels Torg med olika uppgångar från A till F. Förlaget låg högst upp vid uppgång D. Problemet var bara det, att uppgång D var låst, och det fanns ingen porttelefon. Det fanns bara koder. Lyckligtvis kom det en man ut därifrån, så att man blev insläppt till hissen i uppgång D.

När man kom ut på tionde våningen och skulle in till förlaget var ingången därtill låst, och det fanns ingen porttelefon och heller ingen ringklocka. Det fanns bara koder. Det var bara att stå där och vänta tills någon kom ut.

När det frågades efter vad som hänt med manuset, som skickats in för tre år sedan, visste ingen någonting. Det kunde inte på något sätt spåras, ty alla anställda på förlaget hade anställts för mindre än tre år sedan. Det enda jag kunde göra var att lämna en lapp med manusets namn och min adress. De lovade höra av sig om manuset någonsin skulle påträffas.

Det andra förlaget låg i Gamla Stan. Utanför fanns det ingen porttelefon och ingen ringklocka, men det fanns koder. Man började vänja sig.

Lyckligtvis blev man insläppt till förlaget. Där förklarade man sitt ärende. Det i förra året insända manuset hade refuserats, men vi hade inte fått manuset tillbaka. Förlagskontoristen berättade då, att förlaget inte hade den policyn att återsända refuserade manus. Ville man ha ett manus tillbaka efter att det refuserats, så måste man beställa det tillbaka eller hämta det själv. Lyckligtvis kunde dock detta manus åtminstone lokaliseras: det kunde hämtas själv.

För övrigt är det bara att konstatera, att mer 'normala' förlag fortfarande har den vanan att refusera endast genom färdiga formler så kortfattat och intetsägande som möjligt,

samtidigt som de har den kleptomaniska egenheten att lägga beslag på det insända och refuserade manusets försättsblad, så att författaren måste producera ett nytt inför nästa refusering.

Kort sagt, en författare har inget människovärde inför förlagen. Han är bara till för att nermuntras, avfärdas och helst berövas all eventuell framtida arbetsglädje.

Kafka hade det inte så roligt han heller. Det var visst han som var den första att analysera denna 'sköna nya värld' där byråkratin har ersatt allt mänskligt, allt initiativ och omöjliggjort all individualitet. Mot det etablerade byråkratiska maskineriet är människan bara en handikappad fluga i ett spindelnät.

En insändare från Ottawa klagade på bristen på poesi i dagens diktning:

"Lägg sedan till det Andrew Lloyd Webbers 'musicaler' som låter en lämna teatern dyster till sinnes utan några melodier att gnola på, och jag kan inte hjälpa att jag då känner att hela världen har gått åt helvete. Var är Cole Porter när man behöver honom?"

Gerry, Ottawa

Svar : Detta är en viktig synpunkt som uttrycker vår nuvarande civilisations kritiska symptom: det har inte funnits någon riktig poet på det engelska språket sedan Robert Graves, och de sista riktiga melodierna i västerlandet frambringades av Rodgers & Hammerstein. Civilisationen började gå åt fanders redan genom det första världskriget, som förstörde den tidens alla bästa talanger nere i skyttegravarna där de slaktades, medan ingenting lämnades åt framtiden utom 'den förlorade generationen'. Sedan började funktionalismen, dadaismen, futurismen, kubismen och vad som var ännu värre. Även populärmusiken, som gav melodiska löften under 50-talet, fördärvades helt under 60-talet genom överdimensionerade trumbatterier (vilket förstörde all Lloyd Webber-musik) och så småningom utvecklades till de sinnessjuka apkonster vi har idag som går under namnet rockmusik. Om Cole Porter hade levat idag hade han inte haft någon chans mot konkurrensen från musikaliskt barbari och oväsen.

Det är ett symptom på hela civilisationens sjuka tillstånd.

- övers. från engelskan.

Romain Rollands musikkritik.

Nobelpristagaren Romain Rolland är en av alla tiders främsta litterära musikanalytiker. Om hans talrika musikaliska biografier, uppsatser och romaner, (som egentligen utgör huvuddelen av hans produktion, om man inkluderar "Jean-Christophe",) må blott fällas några orienterande kommentarer. Om Rolland är exemplarisk och ytterst beundransvärd i sin opartiska internationalism och pacifism så saknar man denna opartiska saklighet i hans musikengagemang: i musiken är han en alltför lokalpatriotisk fransman med slagsida åt den största av alla dilettanter och den svagaste karaktären av alla professionella tonsättare, Hector Berlioz, - som dock litterärt förtjänar att nämnas mellan Beethoven och Wagner för sina kompletteringars skull framför allt till "Romeo och Julia", som Berlioz gör en extra avslutning på som inte står Shakespeare efter, och "Faust", vars öde Berlioz gör mera rättvist och logiskt än den omoraliske och anomaliske Goethe.

Rolland försvarar den franska musikens blodlöshet, saknad av grund och dess experimentella äventyrligheter mot den utomordentligt gedigna tyska musikens grundliga självdisciplin och solida hävder. Däri är han orättvis framför allt mot Brahms, som han häcklar mer än någon annan konstnär i musikhistorien.

I hans beundransvärda biografier och uppsatser saknar man många namn som man undrar varför han icke vill nedlåta sig till att ens nämna. Främst saknas Chopin, som dock till hälften var fransman, vilket borde ha fallit Rolland i smaken. Vidare är det som om hela den italienska storhetstiden på operans område på 1800-talet inte skulle ha existerat, då namn som Rossini, Bellini, Donizetti, Verdi och Puccini helt ihjältigs. Endast Mascagni och Leoncavallo nämns en gång i en parentes. Ej heller Sibelius tycks Romain Rolland ens ha känt till medan han dock utförligt analyserar både Richard Strauss och Mahler.

Detta är luckorna i hans musikaliska utblick. Hans styrka är hans utomordentliga känslighet i analysen. Långt innan modernismen bryter igenom ser han vart musiken är på väg och förfasar sig. I Mahlers och Strauss' brist på melodi och innerlighet ser han en reell förtunning och utförsäkning av den internationella omistliga musikaliska livskraften, och Strauss' odrägliga övermod kan han inte blunda inför att liksom Nietzsches är ett förspel till en tysk nationell olycka.

Mest beundransvärda är hans kartläggningar av svunna tiders musik och framför allt då av Lullys verksamhet. Även Henry Purcell är han dock orättvis mot medan han helt förbigår Johann Sebastian Bach som ett "oöverstigligt berg som förlorar sig bland molnen".

Filmbiten.

Göteborgs Filmfestival, den största och viktigaste i Norden, visade i år fler filmer än någonsin, var bättre organiserad än någonsin och gick bättre än någonsin. Två sensationellt intressanta filmer förekom: debutverket "The Warrior" från Rajasthan-Himachal Pradesh och "Samsara" från Ladakh, den första film som någonsin gjorts där.

"The Warrior" är en grym och tidlös saga om legoknekten som inte har något annat val än att tjäna sin herre eller dö. Han är helt enkelt en anställd mördare som anlitas vid behov och är mycket respekterad i sin position. Vid ett tillfälle skall befolkningen i en by straffas för att den inte kunnat betala skatt. Byn ska brännas och dess invånare massmördas. De är fyra krigare som skall utföra detta, men när vår huvudperson skall klyva skallen på en liten flicka ser han runt hennes hals sin egen sons smycke: sonen och flickan har mötts på en marknad och bytt presenter med varandra. Han kan inte genomföra dådet och beslutar sig på stunden att aldrig mera använda sitt svärd. Han inser faran i detta, och när han kommer hem ber han genast sonen att packa allt och förbereda för avfärd till deras hemland uppe i bergen. Där börjar filmen, som sedan beskriver flykten undan etablissemanget och de lejda mördarna, för att sluta i en magnifik uppgörelse uppe i Kullu. Filmen leker med tidsperspektivet och är subjektivt skildrad ur huvudpersonens egna ögon: det är hans egna upplevelser vi får uppleva, samtidigt som filmen är hisnande vacker alltigenom och påminner mycket om Kurosawas gamla "Yojimbo - livvakt".

"Samsara" är dock ännu vackrare och överträffar alla tibetanska filmer som hittills har gjorts. Särskilt glädjande är att den är fullkomligt äkta: den är filmad på de rätta platserna i Ladakh, den som varit där känner igen varje kloster, varje by, varje berg, ingenting är konstruerat, utan allting stämmer. Filmen ställer celibatsfrågan på sin spets: hur berättigat är egentligen celibatslivet? En munk utsätts för frestelser och återgår till ett världsligt liv men kan till slut inte bestämma sig för vilket som egentligen är det rätta. Han går till överdrift vad han än gör, när han spåker sig som eremit tar han nästan kål på sig, och som god familjefar är han naturligtvis otrogen. Filmen ställer många frågor och inspirerar till bestående eftertanke.

En helt annan sorts film men från liknande ödsliga bergstrakter är den kurdiska "*De druckna hästarnas tid*", den första film som filmats på kurdiska. Vanligen inleds filmer med förklaringen att allt är påhittat, men denna film förklarar genast från början att allt är sanning. Den går till hjärtat genast och stannar där. Huvudpersonen är en liten obeskrivlig krympling som är helt handikappad, och hela handlingen består av familjens ageranden för hans skull. Titeln anspelar på hur smugglarna nödgas styrka sina mulåsnor och draghästar med sprit för att de ska klara av transporten av tungt smuggelgods längs omöjliga stigar över bergen från Iran till Irak. Det är bäddat inte bara för tragedi utan för olyckor och katastrofer utan tal, vilket inte förbättras av risken för oavlåtliga bakhåll och landminor. Filmen är episodisk: den är utan slut och skildrar bara ett hörn av den absurdaste tänkbara levande verklighet.

En liknande film var från Tjetjenien: "*Bergens fånge*" av Sergej Bodrov, en rysk film om ryska krigsfångar hos tjetjenska gerillakrigare, en annan ytterst tänkvärd film. Den ena fången klarar sig och åser med vanmakt till slut hur ryssarna förintar en hel oskyldig by fullständigt i onödan, en by vars människor denne fånge lärt känna och älska under en alltför minnesvärd tid i fångenskap.

Andra filmer av det mera tankeväckande slaget var "*Last Rites*" om en dödsdömd fånge i Amerika som råkar ut för att när han ska avrättas i elektriska stolen ett blixtnedslag leder till kortslutning och han överlever - men har blivit en helt annan människa. En mycket originell historia med Randy Quaid i huvudrollen som den psykiske fången, tidigare massmördare, som plötsligt blir motsatsen och börjar rädda liv genom sin nya synska förmåga. Filmen är ett mycket viktigt inlägg i den amerikanska dödsstraffsdebatten.

Några oförglömliga thrillers: Sigourney Weaver som den elaka styvmodern i den moderna naturalistiska filmatiseringen av sagan om "*Snövit*" erbjöd en helt ny vinkling av de personliga förhållandena i praktfull renässansscenografi; Jack Claytons gamla svartvita filmatisering av klassikern "*The Turn of the Screw*" om de två hemsökta barnen och deras guvernant i det stora slottet är fortfarande den mest framstående versionen av denna Henry James psykologiskt intressantaste berättelse; man återupplever nästan Alfred Hitchcock från hans glansdagar i thrillern "*Malice*" av Harold Becker med Nicole Kidman som olyckligt offer för missfall och läkarintriger - tills det börjar framkomma nya uppgifter om hennes verkliga personlighet efter hennes gåtfulla försvinnande; och John Frankenheimer förnekar sig inte i den mycket hårdkokta agentthrillern "*Ronin*" med Robert de Niro, Stellan Skarsgård och Jean Reno bland andra hårdkokta agenter som alla lurar varandra och får kål på varandra för en kappsäcks skull vars innehåll aldrig blir känt, en lärorik lektion om den gamla samurajmoralen, där självmord är bättre än svek.

Vi får ej heller glömma Astrid Lindgren, som gick bort 94 år gammal. Henne till ära visade TV "*Bröderna Lejonhjärta*", hennes bästa och allvarligaste bok, som väl tål att ses och ses igen och aldrig glömmas.

Ahasverus, del 18 : Spinoza

"Jaså, vet du inte att astrologin är död? Den har för alltid, hoppas jag, besegrats av förnuftet, som aldrig skall upphöra med att begrava den med nya och tyngre stenar, och endast dårar kan någonsin bemöda sig om att mot bättre vetande gräva upp den igen i den fåfänga tron om att kunna uppväcka en död vidskepelse till liv."

Den som sade detta var en flegmatisk filosof i Haag år 1672. Det var den natten då bröderna de Witt och Hollands demokrati mördades, och alla trodde att även den fritänkande filosofen Baruch Spinoza därmed skulle likvideras genom lynchning på öppen gata. Men ingen var lugnare inför ett sådant obehagligt framtidsprospekt än min vän Baruch Spinoza. Han bemötte allting och alla med samma orubbliga kolugn, samma orörliga pokeransikte, samma upphöjda frid och till synes samma likgiltighet.

Ty denne var en av de få som under seklernas gång lyckats höja sig ur begärens, det timligas och förgängligas, fåfänglighetens och världslighetens infernaliska träsk. Med en gång då man såg honom förstod man att denne man aldrig kunde hysa några passioner, och att deras plats i hans hjärta hade ersatts med helighet i form av umgänge med Gud. Ty han var helig. Han var helig fastän hans egna trosförvanter och bröder i Israel hade bannlyst honom, fastän världskristendomen stämplat honom som kättare och ateist, och fastän hela hans tidevarv fruktade honom som nittonde århundradet fruktade, skydde och föraktade Karl Marx. Men det fanns ingen visare och godare man i världen år 1672 än Baruch Spinoza i Holland.

Han var kall, och han var hänsynslös i sin kyla men lika uppriktig och sann. För sanningen offrade han allt, och ingen sanning står sig säkrare genom tiderna än hans jämte andra universalfilosofers som Buddha, Platon och Jesus. Såsom Rembrandt målade, så tänkte Spinoza, och det universella tänke- och skapandesättet levde sedan vidare i Bach, Goethe och romantikerna. Genom Spinoza triumferar universalismen i det europeiska tänkesättet.

Ändå gick han kanske som allra hårdast just åt Platon och all på honom grundad filosofi, som han envist framhärade i att förneka sitt beroende av i trots mot det förhållandets självklarhet.

"Vad är all filosofi annat än härklyverier?" sade han. "Att filosofera tillsammans med andra är att i det oändliga diskutera endast självklarheter och småaktigheter utan att komma till något resultat. Ingen tidsspillan är så befängd och så fåfång som att filosofera med Platon. Som med Descartes och Maimonides får man skumma igenom hundratals sidor för att hitta ett ord av pregnans och universell sanning, och att läsa klassiska filosofers skrifter kan bara ha det goda ändamålet med sig att man sedan har läst dem och slipper läsa om dem. För det endast lär man sig av dem, att de inte är värda att läsa om."

Så hårt fördömde han hela den klassiska filosofin, och han vägrade att någonsin öppna en volym av Platon. Jag tror, att hade han gjort det, hade han fått ett bättre intryck av honom.

Men på en punkt kunde jag motsäga honom, och det var när han angrep astrologin, som jag kände bättre till än han. Jag lurade honom faktiskt ut på detta för honom djupa vatten, bara för att visa honom att han inte var den högsta auktoriteten på alla andliga områden.

"Astrologin," sade han, "hur kan någon ta den på allvar? Det finns ingenting mera befängt, vettlöst och oförnuftigt. Det går väl an att konstatera himlakroppars ställningar och vinklar mot varandra på himmelen, men att hävda att planeterna styr våra liv, att månen styr våra känslor, Jupiter vårt förnuft, och så vidare, är ju bara fantasier och ingenting annat."

"Då tolererar du inte fantasin."

"Jag bara konstaterar det faktum att den är oförnuftig och följaktligen utan betydelse för ett samhälles välbefinnande."

"Då är du i alla fall som Platon, som ville utesluta Homeros ur sin värld och alla sådana skaldar."

"Jag vill inte utesluta någon. Jag anser ingenting vara så skadligt för något system, någon religion eller något samfund som bannlysningssystemet, som alla religioner bereder sin egen undergång med att praktisera. Jag trodde på judendomens möjligheter tills jag upplevde den dag då Uriel da Costa begick självmord efter att ha upplevt bannlysningssystemets yttersta förödmjukelser. Han var omdömeslös och en fantast men en glödande idealist och i mitt tycke en sann judisk profet och människa. Så som han behandlades, som Jesus behandlades och som jag har behandlats av judarna får icke en människa behandlas av ett religiöst samfund, om det skall kunna bibehålla sin religiösa integritet och trovärdighet. Ingenting har varit den katolska kyrkan till större skada än dess bannbullor, och om den judiska religionens representanter aldrig hade trakasserat någon av sina egna för hans åsikters skull hade judendomen idag varit världens enda religion och kristendomen och islam obefintliga som världsreligioner.

Men tillbaka till astrologin, som du tror att du kan få mig på knä inför. Jag har den invändningen mot astrologin, att den med dess tilldragande fantasteri drar krafter bort från det praktiska och nyttiga samhällslivet, varvid samhällen tenderar att upplösas och kulturer

att förfalla och gå under. När Babylon hängav sig åt astrologin hemföll det åt utsvävningar, praktlystnad, degeneration och flummighet, varför Assurbanipal kunde besegra det. Men även Assurbanipal omfattade astrologin, varför det assyriska väldet blev ännu kortvarigare. Egypten bestod, tills Ramses II på Moses tid etablerade sitt astrologiska system i landet, och därefter har Egypten aldrig mer haft någon politisk eller kulturellt universell betydelse. I Grekland infördes astrologin på 300-talet, och på 300-talet börjar sedan Greklands aldrig upphörande politiska och kulturella undergång. Araberna frossade i astrologi, och deras världsvälde blev lika kort som Assyriens. Idag börjar turkarna omfatta astrologin, och det leder väl till deras undergång.

Nej, en stabil och framgångsrik och kulturellt högstående värld kan bara bestå på bekostnad av oförnuftets fria härjningar och självsvald, och till oförnuft räknar jag alla ovetenskapliga läror, såsom astrologi, kabbala, talmud, messianismer och allt slags övertro. Därmed förskjuter jag icke Bibeln, som är oskattbar genom dess historiska och litterära värde, eller Homeros, som dock är systematisk, eller ens Platon, som dock är logisk. Jag betvivlar endast det allmännyttiga värdet hos sådant som definitivt inte är sant eller uppbyggligt för människans naturliga konstruktiva strävan."

Det uppstod en paus. Så svarade jag:

"Du har alldeles rätt ur din synpunkt. Men dina historiska uppgifter om astrologin är inte korrekta. Du har blivit felunderrättad. Astrologin i Babylon börjar redan på 2800-talet före Kristus med kung Sargon den gamle, då även Mesopotamiens storhetstid börjar och varar ända fram till Kyros den store och etablerandet av perserriket. Och samtidigt som astrologin tar fart i Babylon byggs i Egypten de stora pyramiderna, av vilka den största, Cheopspyramiden, är en byggnad lika mycket anpassad efter himlavalvets och dess kroppars rörelser som efter Farao. Det är sant att Farao Ramses II etablerade de fyra kardinaltecknena, men det var bara ett sent led i utvecklingen.

Till Grekland kom astrologin redan 668 med Berossus till Kos, och därefter börjar Hellas storhetstid, och astrologin stod som allra högst i Rom under Roms högsta blomstringstid. Den som sedan fördömer astrologin är Augustinus, och därmed inleds den mörka medeltiden, som varar tills astrologin åter tas till nåder i samband med att renässansen sticker upp sina första vårknoppar.

Om du utesluter astrologin ur ditt förnuftssamhälle och därmed även talmud och kabbala och allt fatalt Messiassvärmeri så bannlyser du även fantasin, skönheten och friheten. Din idealvärld blir då en naken steril materialistisk inskränkt bikupa där alla är varandra lika och ingen är fri. Ingenting är så uppbyggligt för mänskligheten som hennes fria fantasi, och ingenting är viktigare för hennes liv än hennes rätt till att fritt få fabulera och spekulera. Ett samhälle som ditt med förnuftet som steril tyrann är dömt att gå under, ty där kan människoanden icke få luft till att andas."

Jag tystnade. Han genmälde torrt:

"Du har ändå icke övertygat mig. Som du vet, så kräver vi judar alltid konkreta bevis innan vi tror på någonting. Bevisa för mig att din astrologi fungerar, så skall jag acceptera den."

"Hur?"

"Berätta något om mig, som jag inte vet."

"Du vet inte vad du begär. Du frestar Herren."

"Jag är ändå bannlyst redan." För första gången log han.

"Nåväl. Säg mig när och var du är född."

Som jag kan mina efemerider utantill var det lätt för mig att ställa hans horoskop, varur det tydligt och klart framgick att han inte hade mer än högst sex år kvar att leva.

"Det är en uppgift," sade han därtill, "som vi tyvärr inte kan kontrollera förrän om sex år. Men jag skall ställa dig på ett prov. Jag skall ge dig exakta uppgifter om en person som jag känner, och du skall ställa hans horoskop för mig och berätta vad du ur detta horoskop kan utläsa om denna person."

Jag mottog uppgifterna och ställde horoskopet. Men det var något från början som inte stämde. Alla planeterna kom i exil- eller fall-ställning, ingen bildade någon aspekt med någon, och Medium Coeli kom i exakt opposition till Pars Fortunae. Allt om denna märkvärdiga person kom i bankrutt från början. Jag frågade mistänksamt: "Är det sant att denna människa finns?"

"Du har fått exakta upplysningar," genmålde Spinoza. "Jag har inte hittat på något."

Till slut, när jag lokaliserade ödespunkten i dödens åttonde hus i exakt konjunktion med Saturnus, gav jag upp och sade:

"Jag är ledsen, men den här personen undviker mig. Det går inte att få några upplysningar om honom. Han verkar närmast vara en självmördare, om något över huvud. Vad vet du själv om denna person, om han verkligen har funnits?"

Då mörknade Spinoza betydligt, och han kunde inte längre se mig i ögonen. Han sade:

"Det var ett missfall."

Jag häpnade, samtidigt som jag lade ihop två och två. Jag återvände till hans eget horoskop, och kunde endast konstatera:

"Det var ditt eget barn, som föddes av en glädjeflicka, och det var samma år du utstöttes ur församlingen."

"Hur kan du se det?"

"Barnets datum gav du mig. Din i Jungfruns hus fallna och i Vädurens dekan Mars-överväldigade Venus i samma hus som Saturnus tyder på att du endast kan ha låga kärleksförbindelser om några alls. Och att barnet var ditt ser jag på dig."

Jag tystnade. Efter en paus sade han:

"Nu kan jag tro, att jag kommer att dö inom sex år."

Vi fann sedan, att vi inte hade så mycket mera att säga varandra. Men när vi skildes för gott, ty vi sågs aldrig sedan mera, sade han:

"Ingen kunde passa bättre till astrolog än du, som bär döden med dig vart du går."

Därav drog jag den slutsatsen, att han fortfarande betraktade astrologin som något ur det allmänna bästas synvinkel ont och undgängligt.

Kalender, mars 2002.

- 1 Harry Belafonte 75 år
- 3 "Mänssenssonaten" av Beethoven 200 år.
- 12 Jack Kerouac 80 år (död)
70 år sedan Ivar Kreuger sköt sig.
- 18 John Updike 70 år.
Bron i Sydney 70 år.
- 20 150 år sedan "Onkel Toms stuga" publicerades.
- 27 Michael York 60 år.
- 28 Flora Robson 100 år, drottning Elisabet i "Slaghöken".
- 29 William Walton 100 år, Laurence Oliviers filmkompositör.

Diana hade problem med sin nya dator, som var begagnad. Hon kunde helt enkelt inte komma ut på nätet. Det såg förvisso problematiskt ut, när varenda tangent hade mer än en bokstav - utom de latinska vanliga fanns det även kyrilliska med kompletterande extra tangenter med extra tecken. Två gubbar arbetade med hennes dator i tre timmar men lyckades ändå inte komma ut på nätet fastän hon hade både modem och abonnemang, lösenord och ett antal kontaktnummer, men ingenting fungerade. Det var svårt i Bulgarien med kyrilliska bokstäver.

Men vi hade två underbara dagar ute vid den magnifika fågelsjön Bajkal, som dock genom sommarens torra var ganska mycket reducerad till sin yta. Vi kom tillbaka därifrån söndag kväll och försökte då passera Valeria, som fyllde år, men hon var inte hemma. Hon hade varit min vänligaste uppvakterska på min välkomstfest och skänkt mig en hel flaska rakía, så jag glömde inte hennes födelsedag, och vi hade med oss både tårta, rödvin och sprit.

När vi redan avslutat vår kvällsmat hemma och kände oss mogna för sängen efter en lång arbetsdag halv tolv ringde oss Valeria och bad oss komma dit med en flaska vodka. Hon ville bara ha vodka, ingenting annat. Diana sade: "Jevgenij kan köra," och i samma ögonblick kom Jevgenij hem efter en lång arbetsdag och var mäkta trött. "Kör oss till Valerias födelsedagsfest," sade Diana, och han gjorde det.

Vi var de enda gästerna, men hon hade köpt kinesisk mat och var mycket nöjd med att vi kom och med sin flaska vodka. Hon drack bara vodka medan vi drack bara rödvin. Där satt vi sedan och gafflade i några timmar. Nästa måndag morgon hade Bush och Amerika lovat sätta åt fienden i blodigt krig, men ingen visste ännu vem fienden var, var han var eller hur ett krig mot denne fiende skulle föras. Det fick vi se.

Samtidigt upplät Turkiet tre städer i öster (i Kurdistan och Armenien) till fri disposition för amerikanska styrkor. Det lovade att ytterligare förhindra min planerade resa österut.

Hos Lilly vid Bajkalsjön hade vi genomgående diskuterat hela krisproblemet med dess förhistoria, Abrahams och Saras problem med Ismael och Isak, hela Egyptens och Babylons forntidshistoria utom Indiens och Kinas, Greklands och Roms nyligen timade uppkomst på 800-talet före vår tideräkning (för bara knappt 3000 år sedan) och kelternas försvunna dominans i hela Europa utan att komma närmare en lösning på problemet hur fallen Bin Laden och Saddam Hussein skulle skötas. Uppgifterna om attentatet mot den afghanske oppositionsledaren Massoud var ännu tvetydiga - ingen visste säkert om han var levande eller död, men attentatet mot honom kunde ha varit ett led i kedjan av nästan samtida attentat mot Twin Towers i New York och Pentagon i Washington. Det såg illa ut för min planerade turkiska resa, och utan tvekan skulle doktor Sandy i Konstantinopel avråda från dess genomföring.

Det var mycket intressant att höra på radion i dessa dagar. Ett av ögonvittnena till katastrofen i New York var John Updike, som är ganska gammal numera men fortfarande en av de mest betydande amerikanska författarna av samma generation som Gore Vidal och Norman Mailer, båda demokrater. John Updike, när han med egna ögon såg Twin Towers störta samman, upplevde det som att marken försvann under hans fötter och som ett fatalt dråpslag mot all amerikansk självsäkerhet.

En annan intressant intervju var med Alistair Cooke, brittisk journalist med Amerika som specialitet och bosatt sedan decennier på Long Island. Det hade just utlysts alarmberedskap längs hela den amerikanska östkusten inför en annalkande orkan från Karibien kallad Erin, som skulle bli den värsta för i år och kanske på många år. Makarna Cooke hade just förseglat sitt hus och gjort sig beredda att gå ner i skyddsrummet inför orkanens angrepp, när radion berättade, att ett lågtryck inifrån landet på väg ut till havs skulle tvinga orkanen ut till havs och till att försvinna i norra Atlanten. Fullkomligt lättade återgick makarna Cooke och livet till det normala på Long Island, och Alistair Cooke slog på televisionen för att få de senaste nyheterna. Då fick han se en science fiction-film av just det slag som han föraktar mest, en katastroffilm, som visade Twin Towers i ljusan låga och på

väg att rasa. Rasande tog han in en annan kanal och fick se samma sak där. Då gick det upp för honom att det var verkligheten.

På Polyglotos, Lillys firma för översättningsarbeten, stod det tyvärr inte väl till. Simeon, deras bästa engelskspråkiga medlem och muslim, hade utmanövrerats och avlägsnats från firman, men jag fick tala med honom i telefon. Han beklagade mycket att han inte fick träffa mig, då han just denna dag skulle på en intervju för ett nytt översättningsjobb i FN:s regi, men vi kunde i alla fall utbyta e-mail-adresser. För första gången sedan 11 september hörde jag en mot Amerika kritisk röst. Han var mycket pessimistisk inför situationen och trodde att Amerika med sin klumpiga president och brist på diplomati bara skulle förvärpa den och att det skulle bli en svår tid för hela världen. Han försvarade på intet sätt terroristerna, men han tog nästan för givet att Amerika skulle klanta till det i sin nu moraliskt överlägsna position med att begå dumheter. Han avrådde mig bestämt från att åka längre in i Turkiet än Konstantinopel.

Tack vare de vettlösa terrorangreppen mot New York och Washington såg det hela tyvärr ut att bli en torskresa för min del.

(forts. i nästa nummer)

Festresan, del 10 : Den långa vägen till Sicilien.

Men Charlies främsta kritik mot hela västerlandet gällde dess allmänna vanvett:

"Den materialistiska stresshysterin tvingar alla att skaffa bil, att skaffa mobiltelefon, stereo, video, parabol och den ena lyxvaran värre än den andra som bara vållar bekymmer och ökar vansinnet. Nu måste alla ha en dator, men köper man en är den utdaterad efter ett år. Och detta vansinne deltar hela västvärlden alldeles frivilligt i, medan konsekvensen bara blir mera sociala problem, ökad utslagning, större samhällsklyftor och värre sociala aggressioner. Det är ingen sund utveckling. Det kan ju vem som helst se. Så varför reagerar inte fler emot det och ger fan i hela prylsamhället?"

Han hade även varit i Albanien och kollat läget. Där kostade en Kalasjnikov 10,000 drakmer (280 kronor) och en pistol hälften, och alla hade det. Till och med små killar gick överallt och lekte med professionella skjutvapen. Inte konstigt att albanerna lyckats sätta fyr på hela Jugoslavien 1999 och nu även fått Makedonien att explodera.

Det var en underbar eftermiddag i hans sällskap, vilket följdes av en lika underbart vacker kväll. Min båt hette "Maria G," tillhörde Med-Link och skulle gå direkt till Brindisi utan att stanna vid Korfu, vilket jag beklagade, ty jag föredrog den längre varianten. Det var en grekisk båt, och jag njöt till maximum av det faktum att jag skulle få förbli i Grekland ända fram till landstigningen i Brindisi.

Skymningen var den vackraste tänkbara. Det blåste fortfarande friskt från nordost och var därför ganska kallt, men likväl var det omöjligt att inte hålla sig kvar uppe på däck så länge som möjligt och njuta av den stormiga och vilda skönheten över den överväldigande romantiska grekiska arkipelagen. Vi lade ut klockan 7, och först klockan 8 började det mörkna. Många var de turister och resenärer, mest japaner, som insisterade på att jag skulle fotografera dem mot det sakta försvinnande Patras som bakgrund med Peloponnesos alltjämt snötäckta berg.

Brindisi var tråkigare än någonsin, och för att i någon mån döda tråkigheten där tog jag tåget ner ännu längre söderut till Lecce, Apuliens huvudstad och mycket intressantare än Brindisi. Från katedralens kampanil ser man havet på båda sidor om den italienska stövelklacken. Piazzan framför katedralen är ett arkitektoniskt mästerverk, var man länge kan dröja sig kvar och njuta av den klassiska helt intakta skönheten från 1700-talet. Därtill är Apulien och Lecce kända för sina kulinariska traditioner, och givetvis var det det rätta stället att fira ens första italienska middag på efter återkomsten.

Tåget till Torino tar 13 timmar och går tvärs genom hela Italien från söder till norr och över 10 meridianer. Torino var grådaskigt och avskräckande, men där hade jag en av resans viktigaste missioner, och jag hade lovat Diana i Sofia att klara av den genast när jag kom till Italien. Så det var bara att motvilligt bita i det sura äpplet, som blev mer än lovligt surt.

Varken Alena eller någon Egi var nämligen hemma. Jag hade ringt in fyra meddelanden på deras olika telefonsvarare från Brindisi men ej fått tala med någon levande människa. Jag borde ha förstått därav att de ej var att räkna med, fastän Diana försäkrat mig att Egi, en gammal man, alltid höll sig hemma. Det gjorde han uppenbarligen inte när jag förvarnat om min ankomst.

Situationen var en katastrof. Ändå hade den varit väl planerad. Redan i Sofia hade vi kommit överens om att jag skulle nå Torino den 4 april, jag skulle ringa Torino så fort jag nådde Brindisi, det hade jag gjort och bara bemötts med automatiska telefonsvarare, och så detta i Torino: bara låsta dörrar, ingen hemma och bara fortsatta automatiska telefonsvarare.

Det var bara att återvända till stationen och förbereda nästa etapp. Jag ringde till Genua, men Beatrice var otillräckligt återställd efter en sjukdom och kunde inte ta emot mig, medan Pier Giulio och Graziella var i Egypten. Jag ringde då till Palermo. Domenico svarade, och det var grönt ljus.

Tågresan till Palermo skulle ta 20 timmar. Det skulle bli den tredje natten utan säng, men det var i alla fall en möjlighet, och det skulle vara varmare på Sicilien. Hade man tur kunde man även få träffa Nino. Mitt sista meddelande på Alenas telefonsvarare var att jag ännu skulle finnas tillgänglig i väntsalen på Torinos tågstation hela eftermiddagen. Dianans gåvor och flaskor till henne, som färdats från Sofia via Konstantinopel, Athen och Brindisi och som utgjort kännbara tegelstenar i mitt bagage, anförtror jag åt Alenas närmaste granne, en sympatisk familjefar, som mycket träffande råkade heta signor Gentile. Vi hade en ingående konversation om fallet, han hade inte sett röken av sina grannar på flera dagar, och han hade full förståelse för situationen och beklagade besväret med min fruktlösa långa resa till Torino mycket. Det var bara att hoppas att han verkligen skulle överlämna de båda prövade flaskorna (vin och bulgarisk rakia) och inte behålla dem själv.

Nattåget till Palermo avgick 18.05 utan att någon Alena hade hörts av. Det tog vägen över Genua, och naturligtvis tänkte man på Beatrice när det passerade förbi hennes stadsdel. I Pisa kom det ett original in i vår kupé, som jag dittills hade delat med en ung kraftig palermitanare stadd på semester hemåt efter hårt jobb i Torino. Detta nykomna lilla patetiska sicilianska original haltade något, och när han tog av sig sina kängor visade det sig att han måste ha vandrat hela dagen om inte i veckor. De avgav nämligen en underbar parfym. Han hade finkänsligheten att ställa dem utanför kupén men utan att stänga dörren. Följden blev att hela vagnen inklusive vår kupé fylldes av den magnifika odören, så att det var flera i angränsande kupéer som storknade. Det var tydligt att man i lämpligt sällskap var på väg till Sicilien.

Överfarten till Messina skedde i bländande värmande solsken. Här hade våren utan tvekan kommit i gång, och den allmänna stämningen var odelbart angenäm. Tåget fylldes snabbt av torsdagsresenärer med både barnfamiljer och fyllon. I min kupé skulle en familj på semester till Lampedusa, ön söder om Sicilien och Italiens sydligaste punkt, en lika torr ö som Malta men ännu mera avlägsen, primitiv och isolerad. Bara fiskare lär leva där. Det var en ung charmerande mor med en liten son och en större son som hade satsat sina liv på denna udda semestermöjlighet.

Även Palermo hade haft en utomordentlig värmebölja följd av sämre väder men ingen snö som i Grekland. Gatorna i Palermo låg öde, för man kom fram mitt i siestan. Det var tio år sedan man för första gången sökte sig fram genom hela staden till Via Antonio Vivaldi, och i princip hade ingenting förändrats.

Bröderna Domenico och Nino tog emot mig väl tillsammans med deras kusin Salvatore, alla tre nu fullvuxna unga män i senare stadiet av sin skolgång. Första gången hade alla tre varit barn.

Tre nätter utan säng hade satt sina spår, och en paradisk dusch var en klar nödvändighet och mer än fyllde sin funktion. Resans första riktiga espresso med jordgubbar och annan frukt satte pricken på i-et. Man var hemma i Sicilien igen.

(forts. i nästa nummer.)

Kommentar till missödena: Det visade sig senare att grannen i Torino som den gentleman han var även hade levererat flaskorna till Alena, som befunnit sig i Lugano, medan hennes värd gamle Egi för första gången i sitt liv varit tillfälligt bortrest. Bara force majeure, alltså.

Beträffande mannen med kängorna hade han tur: en besökare på ett bibliotek i Holland som tog av sig skorna blev hämtad av polisen för förargelseväckande beteende. Det visade sig att han besökt biblioteket förut, tagit av sig skorna förut och med sina strumpors saftiga skunksekret skrämt bort kunderna.

Den definitiva Ladakhresan, del 6 : Mangyu

Vår frukost blev idealisk igen med svart te, ladakhiskt bröd och världens läckraste aprikosmarmelad direkt från träden - skörden pågick som bäst. Det var meningen att jag och engelskorna skulle ha lämnat Yangthang klockan 8, men Rhoda var sjuk, hade problem med magen och huvudvärk - typiska överansträngningssymptom, så vi fick lov att ta det lugnare.

Även de extravaganta holländskorna tänkte sig ner samma väg som vi men senare. Vi kom lyckligt iväg, och mest för att glädja Rhoda stannade vi vid bondhyddan halvvägs ner för att se om någon var hemma. Vi hade tur. Hemma var världens charmfullaste lilla bondgumma som genast ville bjuda oss på allt vad hon hade, mest smörte och tsampa. Det var första gången på denna resa som jag fick njuta av denna tibetanska basföda, som alla tibetaner lever på dagligen, och det var läckrare än någonsin. Man kunde inte äta och dricka sig mätt på det. Teet var vanligt te som man själv fick lägga färskt smör i, och tsampan kunde man också lägga i teet. Resultatet blev den läckraste tänkbara soppa. Jag har ingen förståelse alls för de svenskar som vill kalla smörte för snorte. Tsampan smakar ungefär som våra riskakor men är syrligare. Smörte och tsampa är perfekt anpassade efter det mycket extrema tibetanska klimatet och tibetanernas levnadsförhållanden och utgör efter omständigheterna den idealiska festmaten.

Medan vi satt där i godan ro kom våra kära holländska flickor förbi på stigen eldröda både i håret och kläderna - inte ens israeler kan vara så extravaganta i Indien. Vi anropade dem och bad dem delta i festen. De kom upp för slänten genast.

Roligare fest kan man väl inte drömma om än att få sitta i det tibetanska landet ingenstans någonstans i Ladakh bortom all ära och redlighet utomhus på en terrass hos en festlig och ytterst energisk och rolig liten bondgumma med världens vackraste utsikt omkring sig - ensam herre med fyra vackra damer omkring sig, med massor av tsampa och smörte. Det var en känning av paradiset.

Omsider påminde Mathilda oss om tiden, och vi bröt upp och lämnade de flamboyanta holländskorna kvar att fortsätta festen - de hade ju kommit så sent, så de hade mycket att ta igen.

Nedanför Rizong skildes jag från Rhoda och Mathilda men inte utan att utbyta både civila och cyberadresser. De hade efter Rizong en svår och förfärlig uppklattring till Hemis-Shukpachu framför sig medan min väg var ner mot Indus.

Snart nådde man landsvägen och fann bron som ledde över floden, där på andra sidan den lilla byn Gera låg. Där fann jag snart två trevliga typer som bjöd mig på te. Det var bara två timmar upp till Mangyu, sade de, och gick det inte bra kunde jag komma ner igen.

Uppklättringen visade sig vara lika besvärlig som typerna lovat. Vägen var lång och stenig och bar uppför hela tiden medan solen stekte - klockan var snart ett. När man äntligen såg några byggnader i fjärran högt uppe trodde man att man nästan var framme, så man tog en rejäl whiskypaus. Det skulle visa sig att man bara var halvvägs.

Efter 70 minuter från Gera såg man äntligen klostret. Pausen blev nu definitiv, ty denna gång var det inget snack om saken: samhället föredde alla ett klostrets igenkänningsmärken - ett sagolikt läge med hisnande omgivning. Strax före 2 var man uppe och fick genast logi i troligen Mangyus enda gästhus. En vacker ung moder med två småbarn bjöd mig genast på dubbla omgångar te.

Ingen engelskspråkig guidebok nämner Mangyu, inte ens Charlie Lorams 'Trekking in Ladakh', vilket är förvånansvärt, ty stället är vida överlägset både Sumdo och Yangthang, och dess kloster är betydande. Emellertid hade jag otur. Klostret var stängt och låst, ty alla munkarna hade rest till mandala-ceremonierna vid Likir. Det var bara att hoppas att kanske någon gamling kunde komma till rätta med någon nyckel.

Inga vägar leder till Mangyu. Enda sättet att ta sig dit är till fots. Således förekommer där inga turister, det är ju ingen turistfälla precis, vilket är en klar fördel. De enda västerlänningar som kommer hit är bergsklättrare och bergsvandrare.

Men dess värre verkade samhället ganska dött emedan alla lamorna hade gett sig iväg till Likir. Där fanns två butiker (shops) och en teservering, men alla tre var stängda. Likväl kom några av småpojken och sökte upp mig på mitt rum och sade: "Nu är Gompan öppen." Någon som hade nycklar hade låst upp den för min skull, så jag fick åtminstone se ett av de tre heliga tempelrummen. Det var mycket intressant inuti med fantastiska mandalor målade på väggarna som fresker.

Följande morgon lämnade jag Mangyu till fots 6.30 efter en frukost av bara te och en bruten brödbit. Vid utgången satt farmor och ville ha betalt. Jag hade redan gett farfar betalt. Så jag gick tillbaka till farfar i köket, en vänlig sympatisk gamling som inte hade velat ha något betalt, tog tillbaka pengarna och gav dem åt farmor vid utgången. Hon var ändå arg och sur och ville ha mer betalt. Hundra rupier var tydligen inte tillräckligt för mat och logi med middag utan te och en nattfilt dammigare än Ladakhs värsta öknar. Jag gav henne 50 till. Sedan släppte hon ut mig.

Det hade varit en besynnerlig familj av fyra småbarn med en ensam madonna-liknande mor som ammade det yngsta. Det var den äldsta pojken, kanske åtta år, som fört mig till deras gästhus, en skärpt och fiffig pojke och den enda som kunde engelska. Någon annan man i huset hade aldrig setts någon rök av. Alla de andra hade negligerat mig, endast motvilligt gett mig te och så vidare, utom gamle farfar. Jag hade egentligen helst lämnat Mangyu redan igår men betraktat mig som fast över natten.

Vägen ner var smärtfri så när som på alla mina hemska skoskav - (detta är den enda olägenheten med att vandra i Himalaya. Att sätta fötterna i strumpor och kängor, som de flesta västerlänningar gör, är otänkbart för mig, men alla sandaler gnager hål på fötterna, och inte ens plåster hjälper,) redan 8.10, alltså efter 100 minuter, befann jag mig uppe vid landsvägen norr om Indus, när plötsligt Leh-Srinagar-bussen kommer emot mig. Den skulle ha kommit först klockan nio. Jag ställer mig och viftar på vägen, och den stannar och plockar upp mig. Hade jag kommit en minut senare hade jag missat den, och chauffören medgav att han hade kört ovanligt fort idag.

Halv 11 satt man uppe i Lamayuru och rådgjorde med ett lag hårt utrustade schweizare om att ta sig till Wanlah. Det var skönt att vara tillbaka vid det äldsta och kanske berömdaste av alla Ladakhs kloster och det kloster som jag själv tyckte bäst om. Men mycket hade förändrats sedan förra året. Trafiken gick inte längre runt och ovanför Lamayuru utan rätt igenom, då en ny väg dragits genom dalen som var kortare, och stället drällde av turister. Förra året hade vi bara varit en grupp israeliter, några schweizare, Rebecca Stonehill och hennes väninna utom Jaman Vagulla från Jamaica, David Lemberg och jag. Nu såg man västerlänningar i kängor och hattar, solglasögon och med vandringsstavar, knölpåkar och

ponnyhästar, jeepar och terrängpansarvagnar överallt. Turismen i Lamayuru var ungefär tio gånger större än förra året.

(forts. i nästa nummer.)

Kloster och kluster i Ladakh, del 14 : De sista festerna.

Min sista dag i Leh företog jag en sista vandring upp för dalen mot de avlägsna betesmarkerna mot bergen mot Nubra och Phiyang, där jag uppsökte min vän Pwangdus Kalon, som hade det yttersta huset i dalen. Det var tredje gången vi träffades, och vi hade en synnerligen givande konversation på taket av hans hus med utsikt över hela dalen och bergen medan vi drack te. Han har sedan 1975 ett av de äldsta hotellen i Leh, Lahrimo, men hans dröm är att vid sin kohage och dalens yttersta hus upprätta ett verkligt retreatcentrum för vegetarianer med fallenhet för meditation och studier. Ett bibliotek skulle ingå, och stället skulle bli helt självförsörjande med hans egna grödor och mjölk från hans egna kor. Det var en synnerligen lämplig avslutning på min Ladakhsejour att sålunda tillbringa söndagen hos en riktig bonde ute på landet med enbart ljuva drömmar om frid och filosofisk obegränsning i alla tänkbara enbart positiva former.

På kvällen hade vi avslutningsmiddag. Både Rebecca och jag skulle avresa kockan 5 följande morgon. Det blev en munter middag på sju man hand med mest skratt hela kvällen. Tina skulle resa till Srinagar och var livrädd. Den skotske arkitekten Rowland hade kämpat hela dagen i dyn utanför Thiksay med att få en truck upp på hjulen idag. Jules hade cyklat hela vägen från Manali till Leh och var från Yorkshire. Lavinia var från Italien och hade samma födelsedag som jag och Rebecca: alla tre är vi jungfrur 9-10 september. David, min ryske israel, var som vanligt ganska tyst och melankolisk men trivdes med att sitta närmast henne mellan mig och henne medan hon bara pratade med Rowland på andra sidan. Naturligtvis fick jag inte tala mycket med henne.

Men kvällen var trevlig och en värdig avslutning på hela Ladakhkapitlet. Rebecca hade en hemsk resa framför sig ner till Madras från Delhi, då hennes biljett hem till England (efter sju månader i Indien) bara gällde från Madras, och jag hade en lika hemsk resa att se fram emot över Kargil, Srinagar och Jammu till Dharamsala med buss i fyra dagar, om allt gick väl. Det var bara att göra det bästa av saken.

Det hade inte alls varit min plan att fara tillbaka över Srinagar, och Helena hade direkt varnat mig för att göra det. Jag såg inte alls fram emot det, men det fanns inget annat realistiskt val.

Åtminstone vädret lovade inga bekymmer, när man klockan 5 på morgonen för sista gången lämnade det underbara värdshuset med den vackra trädgården av enbart blommor, där man tillbringat så omåttligt många angenäma stunder i goda vänners lag med de härligaste aprikosmarmeladfrukostar och otaliga byttor te vid bordet under de skuggande aprikos- och äppelträds grenarna. För sista gången hade jag fått plocka aprikoser direkt från trädet in på mitt sovrum.

Familjen jag hade bott hos hade varit fullkomligt idealisk: den stora, fryntliga familjefadern, som mest tillbringade sin tid inne i familjekapellet, den präktiga, trygga modern, en verklig klippa, president för Ladakhs 'Women's Alliance', som alltid lagat så utsökta middagar åt oss, och alla de andra. Jag skulle verkligen sakna dem.

De flesta på bussen var utlänningar, men snart visade det sig, att majoriteten var italienare. Vi var sex italienare ombord eller 25%, vilket var aktningsvärt. En av dem visade sig vara från Verona. Hon hette Cristina och reste i Indien för sjätte gången, den här gången tillsammans med en novis i 40-årsåldern från Milano som aldrig varit i Indien tidigare och som inte kunde engelska. Detta par blev mina bästa vänner på resan.

Den förflöt lugnt och utan bekymmer. Efter Lamayuru kommer man snart upp mot det högsta passet Fotu La (på bara 4100 meter), och man ser ännu Lamayuru, detta Ladakhs kanske märkligaste kloster, från själva passet som den enda lilla civilisationsutposten i ett fullkomligt vilt och öde månlandskap. Men på andra sidan västerut blir sedan landskapet långsamt men säkert småningom allt grönare.

Efter det andra passet Namika La (3800 meter) kommer man in i den grönskande och för sina klippformationer mycket intressanta dalen med Mulbek i centrum, en angenäm by och det sista utpräglad buddhistiska samhället västerut. Efter Shargol vid slutet av dalen är det slut med allt sådant.

Vi nådde Kargil strax före skymningen, där vi hann få en skymt av dess fantastiskt vackra läge vid Surufloden, varifrån vägen går upp mot det legendospunna och vilda Zanskarlandet i fjärran, innan vi uppslukades av den enda gatans massiva basarliv. Vi fick ett hotell strax invid busstationen, och denna dagsetapp avslutades med en drastisk överraskning: vi fick tillsägelse av busschauffören att åter infinna oss vid bussen klockan 1.30 följande morgon. Han skämtade inte. Det var extremt hårda bud som gällde på grund av risken för incidenter i form av bakhåll, krig och sådant. Vi hade sju timmar på oss att sträcka ut oss, vila oss och inta en middag.

Jag och det italienska paret delade ett rum på tre man hand, och senare hade vi en storslagen italiensk middag med alla de andra italienarna på sju man hand. Det var mycket lyckat. Det var som om en bit av renässansen hade kommit till denna barackhåla av Ladakh, där vi satt och njöt av maten och sprudlade för fulla muggar på italienska, medan det enda som fattades var ett gott rödvin.

(forts. i nästa nummer.)

Hårda bandage i Himalaya, del 13 : Darjeeling

Darjeeling, "åskornas kulle", tillhör egentligen Sikkim, liksom Chumbidalen i öster, som övertagits av Tibet. Det var på 1820-talet som Indien drabbades av en fruktansvärd malariaepidemi, som gick hårdast åt alla engelsmän, som dog i hundratal som flugor. Behovet av en 'Hill Station' för Bengalen uppstod, där sjuka soldater och kolonialister kunde återhämta sig från slättlandets sjukdomsfasor. Man fann kullområdet norr om Siliguri och konstaterade att luften där var hälsosam. Engelsmännen bad Sikkim att få arrendera området, och Sikkim gick med på det. Sålunda började Darjeeling utvecklas, och konungariket Sikkim erhöll årligen en rejäl summa i arrende. Långt senare importerades tebusken och började den planteras, och Darjeeling gick sin storhetstid till mötes som hemorten för världens bästa te. Det blev Calcuttas sommarhuvudstad, och det vill inte säga lite det, ty Calcutta var ju det brittiska imperiets andra stad och kanske den största staden i Asien. Darjeeling blev även utgångsorten för alla Himalayaexpeditioner mot Mount Everest, Kanjenjunga och Nepal. På 1890-talet byggdes den unika smalspåriga järnvägen upp till Darjeeling, som då var världens högst belägna, och som nu som den andra i världen fått status som världskulturminne och som beskyddas och får bidrag av UNESCO. Den första att få det var en järnbana i Österrike.

Under 1900-talet flyttades Indiens huvudstad från Calcutta till Delhi, och i stället för Darjeeling blev angloindiernas sommarhuvudstad Simla. Men Darjeeling bibehöll sin unika status som te-huvudstad och som "the Queen of Hills", 'kullarnas drottning', genom sitt unika läge med hela Kanjenjunga som överväldigande skönhetsfond. Kanjenjunga är Sikkims heliga berg, men jag har aldrig någonstans från Sikkim sett Kanjenjunga vackrare än från Darjeeling.

När Nehru övertog Indien från engelsmännen 1947 fortsatte han betala arrende till Sikkim och höjde till och med beloppet. Darjeeling var alltid en i grunden sikkimesisk stad med dock en dominerande nepalesisk befolkning. Det berördes aldrig av Gandhis frihetsrörelse, Darjeeling var likgiltigt för Indien och behöll sina utomordentliga engelska undervisningsetablissemang och struntade i Indiens självständighet. Darjeeling var aldrig etniskt en del av Indien.

Tyvänn fortsattes inte Nehrus kloka Darjeelingpolitik av hans efterföljare, och under hans dotter Indira Gandhi införlivades Sikkim med Indien i trots mot folkrätten. Sikkim hade alltid varit ett självständigt konungadöme och har fortfarande sin egen flagga, röd med vitt mittfält med det åtta-ekrade hjulet i guld i mitten; men sikkimeserna tycker inte om att hissa denna flagga då de inte vill provocera hinduerna.

Det skrevs en bok om Indiens uppslukande av Sikkim som heter "Smash and Grab" ("Slå sönder och ta det med våld") av författaren Sunanda K. Dhatta-Ray. Omedelbart efter publiceringen förbjöds den av den indiska censuren och drogs in. Många hann dock tillgodogöra sig ett exemplar av boken, och den sprids alltjämt underjordiskt. Min vän Lama Yongda i Pemayangtse kom över fem exemplar, som han satt i cirkulering. Han menade att boken kommer att publiceras igen och bli allmänt tillgänglig.

Mina värdinnor på Shamrock var underbara. Den stora värdinnan var bortrest till Delhi, men i stället sköttes stället av två små sparvkvinnor, den ena en dvärginna. Den större sparvkvinnan var väl hälften av min storlek medan dvärgkvinnan var en fjärdedel. En av israelerna på Shamrock var en två meter stor muskelbyggare av oerhörda dimensioner, och dvärgkvinnan höll sig alltid på längsta möjliga avstånd från honom så att han i misstag inte skulle trampa på henne. Hennes storlek var inte mer än 10 procent av hans, så vid en eventuell olycka kunde hon mycket väl försvinna.

Men dessa båda sparvkvinnor tog mycket väl hand om oss, skämde bort oss med te när vi än behagade, lagade världens bästa mat i Darjeeling, bättre än i någon restaurang i staden, och trivseln i Shamrock kunde inte bli bättre. De båda gigantiska israelerna trivdes så bra att de verkade inställda på att stanna där för gott. I Israel var det ju ändå bara bråk.

Det visade sig att Dave Douglas inte hade kommit iväg ännu på grund av strejkerna. När jag sökte hans vackra syster mötte jag till min förvåning honom själv, men Dave berättade att systemen väntade mig vid hennes skola, the Loreto College ovanför Windamere Hotel, så jag gick dit.

Det var väl Darjeelings finaste flickskola, och systemen hade redan berättat allt om mig för alla sina kolleger, så hela skolan visste redan allt om mig. De propsade genast på att jag skulle hålla en föreläsning följande morgon, och jag tackade ja. Allt arrangerades genast.

Föreläsningen skulle handla om "Orientering i den samtida litteraturen och vart den är på väg", och jag förberedde den noga.

Vi träffades igen till kvällen, och då gav mig Dolly den beklagliga nyheten: hela skolan skulle plötsligt just på fredag fara på utflykt. Det skulle ha varit på lördagen, men så hade det plötsligt ändrats, och ingen kunde göra något åt saken. Sådant händer i Indien.

Min föreläsning kunde tidigast föreläggas till nästa vecka, och jag kunde omöjligt stanna längre än till lördag. Nästa gång - kanske, om inte om ett år så kanske om två år.

Alla lärarinnorna var mycket ledsna och besvikna, men jag var nästan lättad, ty min röst var långt ifrån återställd ännu. På det här sättet slapp jag använda den och riskera att försämra den ytterligare.

(forts i nästa nummer)

Kommentar till fallet Fadime.

Hon tillgrep den enda försvarsmetod som fanns tillgänglig för henne: den svenska offentlighetsprincipen, att sjunga ut inför media, att inte låta sig tystas och skrämmas av sina egnas mordhot. Detta är den enda försvarsmöjligheten för alla i en liknande situation, vare sig det gäller ens egen familj, ens firma, ens församling eller om man hamnat i någon sorts maffia; och det är ens plikt då mot sig själv och andra att sjunga ut, och ingen har rätt att kräva tystnadsplikt av en i sådana lägen. Sanningen måste fram, ju förr desto bättre. Den kommer alltid fram ändå, men ju senare den kommer fram, desto större och hemskare proportioner hinner den ta sig. Man får inte tuga. Att säga sanningen är det effektivaste av alla vapen mot förtryck, och genom att det är helt pacifistiskt är det dessutom moraliskt överlägset och effektivt. Det var Gandhis enda vapen i kampen för Indiens självständighet, och han vann den till slut. Det är även tibetanernas enda vapen mot Kinas ockupation av deras land, och genom denna fantastiska icke-vålds-metod vinner de gehör i hela världen.

Fadime kommer att bli ihågkommen för alltid för sitt mod att berätta sanningen om sin egen familj. Må hennes tragiska exempel aldrig falla i glömska utan tvärtom tjäna som föregångsexempel för alla som på liknande sätt av sina egna hotas med våld om de inte håller tyst om att deras närmaste är brottslingar som försöker tvinga dem till tystnad och underkastelse. Man får inte skydda våldsbrottslingar och allra minst om de är ens närmaste, inte ens om avslöjandet av sanningen, som i Fadimes fall, leder till ens egen avrättning.

hemsida:

<http://hem.fyristorg.com/aurelio/>

e-post:

lanciai@hem.utfors.se
clanciai@hotmail.com

Göteborg 20.2.2002